Herlevend isolationisme, Europa's kwade kans

✱ ✱ ✱ In de afscheidsrede, waarmee George Washington zich in 1796, aan het einde van zijn tweede ambtsperiode als Amerikaans president, tot de natie richtte, riep hij zijn landgenoten op tot het vermijden van partijtwisten en soortgelijk onderling gekrakeel, en tot het nastreven van een zo hecht mogelijke binnenlandse eenheid. Anderzijds sprak hij zich ook uit over de naar zijn mening wenselijke externe verhoudingen. Hij raadde Amerika aan zich niet te laten verleiden tot het aanknopen van al te nauwe, blijvende banden met vreemde mogendheden, in het bijzonder met de landen van de Oude Wereld, en maande zijn volk zich in zijn buitenlandse politiek verre te houden van dergelijke „permanent alliances".
Het was vooral zijn stellige tegenkanting tegen het aangaan van internationale verplichtingen die de koers heeft bepaald die de jonge republiek in de wereld ging varen. Zijn waarschuwing diende als richtsnoer voor de Amerikaanse opstelling tegenover andere staten, zijn advies werd in de daarna volgende eeuw strikt nageleefd en vormde in die periode de eigenlijke basis van de standpuntbepaling van de Nieuwe tegenover de Oude Wereld.

Gedurende de gehele 19e eeuw heeft Amerika er krachtig naar gestreefd het eigen isolement zoveel mogelijk te handhaven, zich niet te laten verstrikken in enig bondgenootschap met een duurzaam karakter en zich zeker niet te mengen in de conflicten van anderen.
Op 2 december 1823 werd deze afwijzende Amerikaanse houding nog eens nadrukkelijk onder woorden gebracht door een van Washingtons ambtsopvolgers, James Monroe, die in de naar hem genoemde *Monroe-leer* — die overigens voor het grootste deel was ontsproten aan het brein van John Quincy Adams, toentertijd minister van buitenlandse zaken — Amerika's onafhankelijkheid op het terrein van de internationale betrekkingen aan de buitenwereld duidelijk maakte.
Aanvankelijk kostte het de Verenigde Staten niet de minste moeite zich op het afzijdigheidsstandpunt te blijven opstellen. De jonge natie, die haar toch al heterogene bevolking in een snel tempo zag aangroeien, had de handen vol aan het ordenen van de eigen huishouding en richtte voorshands haar inspanningen op het verbeteren van de nationale bestaansmogelijkheden door het exploreren van het eigen territoir, met name door het ontsluiten van de Far West. Omdat terzelfder tijd het gros van de Europese landen elders in de wereld bezig was met het uitbreiden en consolideren van zijn koloniale gebied bestond er weinig gevaar dat de Verenigde Staten verwikkeld zouden raken in conflictsituaties buiten het westelijke halfrond.

Indien een dergelijk gevaar zich wel zou hebben voorgedaan, zou al spoedig zijn gebleken dat het toenmalige Amerikaanse *isolationisme* meer weg had van blufpoker dan van een realiseerbaar principe: de Verenigde Staten hadden absoluut niet de beschikking over een militair apparaat van een zodanige sterkte dat zij daarmee hun onafhankelijke opstelling in de buitenlandse politiek hadden kunnen waar maken. In feite was het slechts aan de heerschappij ter zee van de Britse vloot te danken dat de Verenigde Staten in de 19e eeuw isolationistisch konden zijn.

De kentering kwam toen in 1898 de Verenigde Staten van Spanje slaags raakten in een geschil over de autonomie van Cuba — in de Noordamerikaanse belangensfeer derhalve — dat ermee eindigde dat Spanje afstand deed van Cuba, Puerto Rico en Guam, en de Filippijnen aan de overwinnaar verkocht. Daarmee waren de Verenigde Staten uitgetreden uit hun zelfverkozen isolement en toegetreden tot de club van expansionistische en imperialistische mogendheden. Het moet evenwel worden gezegd dat een groot deel van het Amerikaanse volk daarmee maar nauwelijks vrede had: het isolationisme bléef een zeer sterke stroming en de gemiddelde Amerikanen zag er weinig heil in betrokken te raken bij de gewelddadigheden waarmee de níét naar het land der onbegrensde

mogelijkheden geëmigreerde Europeanen hun twisten plachten te beslechten.
Dat isolationisme is steeds levend gebleven; óók in de jaren rond de eeuwwisseling waarin president Theodore Roosevelt de Amerikaanse buitenlandse politiek omboog tot een politiek van *interventie* in alle denkbare conflicten waarin naar zijn overtuiging de *machtsbalans* moest worden hersteld en de *Pax Americana* gevestigd. Zijn opvatting dat een machtige mogendheid als de Verenigde Staten onmogelijk terzijde kon blijven staan, werd zeker niet door al zijn landgenoten gedeeld. Het was dan ook allerminst verwonderlijk dat de Amerikaanse regering na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog uitdrukking gaf aan haar vaste voornemen neutraal te blijven.

De ontwikkelingen drongen echter de toenmalige president Woodrow Wilson steeds sterker in de richting die hij niet wenste te gaan. De Britse heerschappij ter zee, die in de vorige eeuw het Amerikaanse isolationisme had mogelijk gemaakt, leek tanende; de door Duitsland afgekondigde *onbeperkte onderzeebootoorlog* (1 februari 1917) accentueerde dat nog meer. De agressieve mogendheid uit Centraal-Europa, die zich wilde nestelen aan de Europese kusten van de Atlantische Oceaan, trachtte bovendien ook binnen te dringen in de besloten sfeer van het westelijk halfrond door aan Mexico een geheim bondgenootschap aan te bieden — in het zg. *Zimmermann-telegram* — voor het wederom aan de Verenigde Staten ontnemen van o.a. Texas en Californië. De storm van verontwaardiging die daarover opstak, deed de isolationisten het pleit verliezen: op 2 april 1917 traden de Verenigde Staten in deze Europese oorlog.
Zodra de Eerste Wereldoorlog tot het verleden behoorde, wensten tal van Amerikanen zo snel mogelijk in hun *splendid isolation* terug te keren. Dat moest Wilson tot zijn ontgoocheling ervaren, toen zijn eigen natie weigerde als lid toe te treden tot de op 1 januari 1920 opgerichte *Volkenbond*, die o.m. de internationale samenwerking wilde bevorderen: Amerika had schoon genoeg van internationale avonturen en keerde de Oude Wereld opnieuw de rug toe.

De Tweede Wereldoorlog gaf een herhaling te zien van de herziening van Amerika's standpunt. Andermaal moesten de Verenigde Staten het isolationisme loslaten. Nadat Franklin Delano Roosevelt slechts met grote moeite had weten gedaan te krijgen dat hij de Amerikaanse hulpbronnen in dienst van de geallieerden mocht stellen om hen te steunen in hun zware strijd tegen het Duitsland van Hitler, werden de isolationisten volledig schaakmat gezet door de Japanse overval op Pearl Harbor op 7 december 1941, en weer namen de Verenigde Staten deel aan de oorlog.

De ontwikkelingen na het einde van deze strijd waren evenwel hoopgevender dan na 1918. Het had er alle schijn van dat het isolationisme dood was, want de Verenigde Staten aanvaardden nu de onontkoombare verantwoordelijkheid die George Washington hen destijds zo sterk had ontraden. Zij poogden, in samenwerking met de andere grote mogendheden en al evenzeer met de kleinere, de vrede te organiseren door ordenend op te treden in de naoorlogse chaos; zij schroomden niet, zo nodig de zwaarste lasten op zich te nemen in de bondgenootschappen die zich ten doel stellen de *vrijheid der bevrijden* blijvend te waarborgen. Kortom, zij lieten hun afzijdigheid varen en namen hun plaats in op het wereldtoneel. Wat er nog aan isolationisme overbleef, was niet veel meer dan een vleug van het verleden, incidenteel en hier en daar individueel, maar zeker niet structureel en algemeen.

Sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog zijn inmiddels dertig jaren verstreken. De Verenigde Staten hebben in die periode hun bereidheid tot loslaten van het isolationisme met een hoge prijs moeten betalen. Het heeft hen stromen kostbaar bloed gekost én, mede daardoor, de hechte binnenlandse eenheid waarop Washington reeds had aangedrongen. Daarenboven zagen zij zich „beloond" met een hand over hand toenemend anti-Amerikanisme en een stuitend leedvermaak wanneer zij door tegenslagen werden getroffen. Het laat zich zeer wel begrijpen dat de recente ontwikkelingen op dit gebied een krachtige stimulans kunnen betekenen voor een *herlevend isolationisme,* in het bijzonder wanneer de verguisde Amerikanen moeten ervaren hoe vanzelfsprekend hun critici desondanks de Amerikaanse bescherming blijven vinden. Zonder enige twijfel moet de gedachte aan een terugkeer tot de „splendid isolation" wel zeer aanlokkelijk zijn voor hen die kennis nemen van cynische ontboezemingen terzake, zoals er een op schrift werd gesteld door de commissie-buitenland van het gewest Amsterdam van Nederlands grootste regeringspartij:

Maar directe economische belangen hoeft de VS niet eens in een bepaald gebied te hebben om het te gaan „beschermen tegen het communisme". Ook in West-

Europa — waar overigens Amerika enorme economische belangen heeft — tracht de VS invloed uit te oefenen en te voorkomen dat de Sovjet-Unie dat doet. Tegen iedere uitbreiding van de Sovjet-invloed in West-Europa zal de VS zich ten felste verzetten. Het is volslagen ondenkbaar, dat Amerika — en trouwens ook de grote Westeuropese landen — een Russische bezetting van Nederland zullen accepteren. Dat betekent dat Nederland, of het nu wel of geen lid is van de NAVO, toch dezelfde „bescherming" geniet.

Wanneer zulke zelfgenoegzame uitspraken wereldkundig worden gemaakt, is het bepaald niet verwonderlijk als uit een nationaal opinie-onderzoek in de Verenigde Staten (gepubliceerd in maart van dit jaar door de Chicago Council of Foreign Relations) blijkt dat de Amerikanen in stijgende mate ervoor gaan voelen *to withdraw from one world and go it alone;* slechts 39% van de Amerikaanse bevolking staat positief tegenover een militair betrokken worden bij een Oosteuropese inval in West-Europa, en niet meer dan 36% vindt dat de Verenigde Staten loyaal in de bres moeten springen voor andere landen waaraan zij steun hebben toegezegd!

In de huidige situatie is het zonneklaar dat het isolationisme van weleer allesbehalve dood is. Integendeel, het *herleeft.* Het is goed te erkennen dat Europa dat aan zich zelf heeft te wijten, zolang het parasiteert op de opofferingen die de Verenigde Staten zich zullen moeten getroosten om de balans in evenwicht te houden die dreigt door te slaan omdat de inbreng van de rechtstreeks belanghebbenden zo pover is.

Naties die niet bereid zijn tot eerlijke *burden sharing* op basis van een algehele *interdependentie,* riskeren dat het isolationisme andermaal het internationalisme overvleugelt, met alle rampzalige gevolgen van dien!

